

Fron da

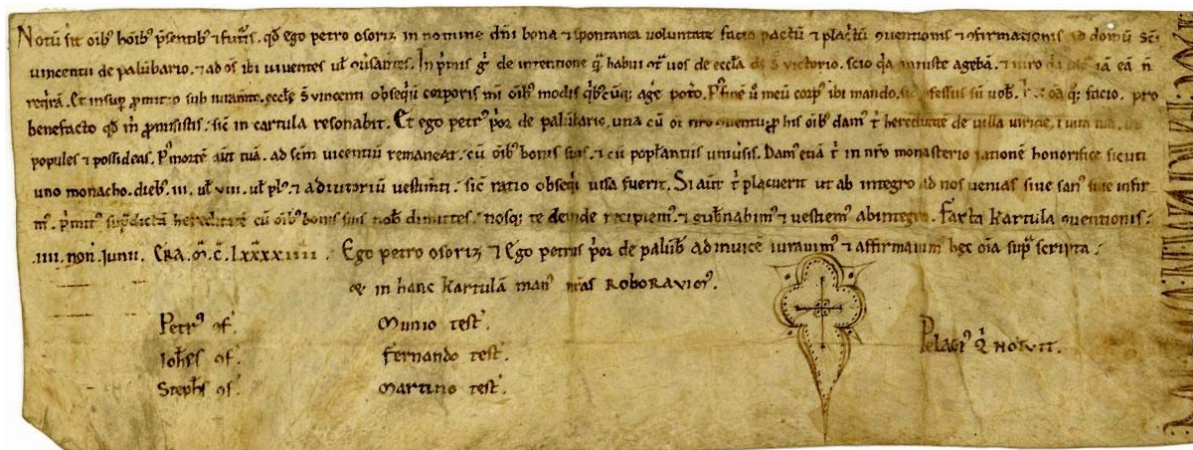
Voandeira do Arquivo Histórico Provincial de Ourense

nº 92

ano 16

xaneiro-febreiro 2022

Elementos de validación dos documentos (I): OS SIGNOS NOTARIAIS

Os primeiros notarios tiñan a función de escriturar os documentos, pero con isto non lles conferían fe pública. Isto cambiou ao longo do século XIII, especialmente a partir do ordenamento lexislativo feito por **Afonso X**, que é paralelo á utilización do signo notarial, xa que neste momento se xeneraliza o seu uso como elemento de validación, e con el dáselle carácter público aos documentos de dereito privado.

Despois de superar o exame, o notario recibía un título en nome do monarca co cal podía exercer a súa profesión. Este título recollía o signo que o notario elixira, que era **intransferible** e que sempre debía usar para a autorización das escrituras públicas, xa que con el lles confería validez xurídica xeral e o carácter de autenticidade.

Na Idade Media, o signo acompañábase dunha fórmula, a **completio**, na se que indicaba o nome do notario, o tipo (real, episcopal, apostólico, de número, de poio ...), e a xurisdición na que operaba. Despois asumía a autoría do texto, afirmando que o que alí estaba escrito era o que se dixerá, o que el vira ou o que el escoitara. Cada notario ten un signo exclusivo. Nalgúns casos os signos poden parecer iguais ou moi similares, pero todos teñen algún detalle que os diferencia e, polo tanto, non deixa dúbidas de quen é o notario que o fixo. O documento máis antigo con signo notarial que

se conserva no Arquivo Histórico Provincial de Ourense e que protagoniza este número de *Fron da* procede do Mosteiro de San Vicente de **Pombeiro**. O signo pertencía a Pelagio, un monxe que asinando o documento garantía a veracidade do contido: “Pelagio qui notuit”.

O documento data do 2 de xuño de 1156 e trátase dun pacto entre Pedro Osóriz e o prior dese mosteiro, Pedro, polo cal o primeiro renuncia á igrexa de San Vitorio a cambio duna herdade en Vilaverde durante a súa vida. Este documento pertence ao fondo do Mosteiro de Santo Estevo de Ribas de Sil, casa da que pasou a depender Pombeiro, en calidade de priorado, ao acollerse a reforma observante operada entre finais do século XV e principios do XVI.

Na imaxe do dorso pode verse o signo dun notario apostólico, Vasco Fernández de Santa Alla, que presenta as características propias dos signos que utilizaban este tipo de notarios. Aparece nunha compravenda outorgada en 1459 por Mariña Lourenza a favor do mosteiro de San Clodio, dunha viña na aldea de Cabanelas.

1156, xuño, 23. Pombeiro (Pantón)

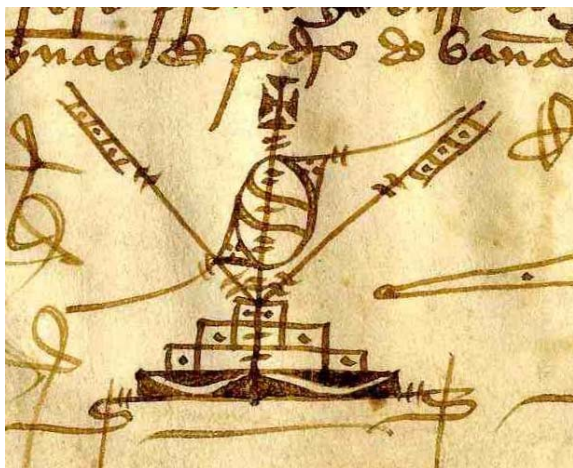
Pacto entre Pedro Osóriz e o prior do mosteiro de San Vicente de Pombeiro polo cal o primeiro renuncia á igrexa de San Vitorio a cambio dunha herdade en Vilaverde.

Original; escritura carolina; latín; perg.; 940 x 249 mm
AHPOu, Santo Estevo de Ribas de Sil, Carp. 14/01

O signo notarial

O primeiro é definir o que é un signo notarial, e para isto seguimos a Marsilla:

... o signo é, en esencia, un elemento de identificación de credibilidade e validación xurídica - de deseño e sentido diversos - a través do seu estudo será posible facer explícita non só a produción e o campo de actuación do notario en cuestión, senón tamén unha serie de aspectos que levan a un coñecemento case seguro do seu status - xurídico ou eclesiástico -, o título e o seu nomeamento ou "autoridades notariais".

Signo do notario apostólico Vasco Fernández de Santa Alla nun contrato de compravenda outorgada en 1459. AHPOu, Mosteiro de Sta. Mª de San Clodio do Ribeiro de Avia, Carp. 17/40

A importancia que o signo notarial ten aínda hoxe en día deducímola da vixente **Lei orgánica do notariado de 1862**, que no seu artigo 19 expón:

Os notarios autorizarán todos os instrumentos públicos coa súa sinatura, coa rúbrica e signo que propoñan e se dan cando se emiten os títulos do exercicio.

Así mesmo, no artigo 27 di que serán nulos os instrumentos públicos "...en que non aparezan ... a sinatura, rúbrica e signo do notario".

A evolución dos signos notariais

O "debuxo" dos signos evolucionou co paso do tempo. O signo primitivo adoitaba ser unha **cruz** e entre os seus brazos colocábanse catro puntos, tres poñíalos o escribán e o cuarto o outorgante, que como non adoitaba saber asinar, era un xeito de facilitar a súa tarefa e participar así na validación. Eses catro puntos comezaron a pecharse por catro arcos que unían de extremo a extremo os puntos que rodeaban a cruz.

Van así xurdindo **diferentes modelos** e vanse complicando con rectángulos, ángulos pechados, puntas de frechas, algúns enchidos con tinta, espiñas que saen dos arcos, adornando con ondulantes os catro extremos do signo, coas letras do nome do notario colocadas dentro dos lóbulos, con anagramas alusivos á identidade do notario ou monogramas da Virxe ou de Deus... Tamén

era común encerrar a cruz nun rombo ou engadir bucles nos lados ou na parte superior e inferior. Como veremos, os notarios apostólicos levan unha ornamentación máis recargada e cuns elementos específicos que os distinguen dos demais.

Non todos os signos notariais proceden da cruz, tamén son comúns os que proveñen da palabra **suscripsi** coa que se pechaba a validación. Co paso do tempo reduciuse a tres letras SSS ou SCS, cuxa disposición se complicou e adornou ata formar un signo cuxo aspecto son os tres S moi alongados que están adornados con lazos ou volutas.

Os signos dos notarios apostólicos

Os primeiros notarios apostólicos aparecen en Galicia a mediados do **século XIII** e teñen unhas características que os diferencian doutros notarios: necesariamente deben pertencer ao clero, ter polo menos vinte e cinco anos e ter superado o exame correspondente ante a vicerreitoría pontificia.

A bula do seu nomeamento inclúe quen o concedeu, se o vicerreitorado papal ou o bispo (nalgúns casos délegase neles o poder de nomear notarios apostólicos) e o xuramento que ten que rexer a súa actividade profesional. E sempre se intitulan "notario apostólico" ou como Vasco Fernández de Santa Alla, "notario público por la abtoridade apostólica de nosso sennor o papa".

Os notarios apostólicos son facilmente identificables polo seu signo, xa que sempre se sitúa ao final da lista de testemuñas, normalmente á esquerda, nunca no medio da *completio*, como ocorre no exemplo da compravenda de Mariña Lourenza. O signo está nun corpo aparte do texto e ten o seu **propio simbolismo**: o pedestal ou o calvario, é unha pirámide de piñón, con dous ou tres chanzos (neste caso tres) sobre as que se eleva unha cruz. Adoitan levar **chaves en sotuer** a ambos os dous lados, a da dereita representa a ciencia mentres que a da esquerda representa o poder ou a xurisdición. En canto ao nome do notario, pódese colocar nos chanzos, baixo a pirámide ou no lado dereito, como neste caso, e adoita estar en latín: "Vascus Ferdinandi, notarius appostolicus".

Grazas á *completio* deste documento sabemos o nome e procedencia do notario -"clérigo da diocese de Lugo"-, así como o feito de ser notario apostólico. Tamén indica que estivo presente no acto da compravenda, "a todo esto que dito he, vna con os ditos testigos", e que o diploma foi feito por el: "...este publico instrumento de venda escripui et a instancia das ditas partes aqui firmey de meu nome et signey de meu signo acostumado en testemoyo de verdade". Neste documento non di onde realiza o seu traballo, pero si no outorgado en 1464 para o Mosteiro de Celanova: "...notario outrosi do cabidoo do dito mosteiro do señor Aluaro, abade do lugar ..." (Cp. 7/50).

Texto: Amalia López Martínez. DL O 67/2006; ISSN 2659-3491